

REVUE

OM HET MAAR DADELIJK TE ZEGGEN: Onder deze rubriek komen beschouwingen over lectuur en auteurs. Ik schrijf met opzet lectuur en niet literatuur, omdat ik het heelemaal eens ben met Dr Ritter, die aan behoorlijke boeken de kans niet ontnemen wil gelezen te worden, omdat er alleen maar voortreffelijke boeken zouden mogen verschijnen. Maar natuurlijk — de vraag komt onmiddellijk op, wat dan een behoorlijk boek is, d.w.z. welke eischen er aan een boek moeten gesteld worden. Want het zal toch bepaalde kwaliteiten moeten bezitten, die het aanbevelenswaardig maken.

Nu is de taak van een criticus moeilijk. Elke krant heeft zijn boekenschouw en dies zijn recensenten en zij moeten het beslissende woord schrijven over de waarde of onwaarde. Welke factoren hierbij in aanmerking komen laten we nu buiten bespreking.

Maerlant klaagde in zijn tijd: „Het dicht al, wat lepel leckt” en met meer recht dan de „vader der Dietsche dichteren” hebben kon in de dertiende eeuw, kunnen wij zeggen, dat het aantal auteurs van boeken en boekjes met romans en novellen en schetsen en verzen schrikbarend groot is. Bovendien heeft iedere corporatie haar orgaan en bijna iedere krant zijn Zondagsblad en deze bladen moeten op z'n tijd bedrukt zijn. „De krant moet vol.” Zoo maakt dan de gelegenheid den schrijver of de schrijfster openbaar.

Ik bedoel te zeggen, dat niet alles, wat met goede bedoeling geschreven is, het praedicaat „behoorlijk” verdient. En dit moet dan ook maar bij gelegenheid gezegd worden.

Kunstenartje of kunstrechttertje spelen behoort ook tot de ijdelheid der ijdelheden van dit ondermaansche.

Als een aankomend meisje in een leeg avondje een beleefd of gedacht avontuurtje oppert, en haar opstelletje mooi vindt — zal ik daar geen kwaad van zeggen. Maar als jonge menschen hun droomen gaan publiceren — 't doet er niet toe waarin — dan moet een verantwoordelijke redactie zoo wijs zijn den maatstaf der behoorlijkheid aan te leggen en zich in ernst afvragen, of het aangeboden „der penne ende den dagh waardig is.”

Ook is een dichter nog geen criticus. En dit mag in onzen tijd ook weleens gezegd worden.

Indertijd schreef Mevrouw Kuyper-Van Oordt een nogal gepeperd artikel over „Literaire critiek”. Deze fijne romanière en scherpzinnige beoordeelaarster van het boek vindt critiek-oefenen een zwaar werk. Hierom vooral, omdat deze critiek den lezer moet leeren lezen met oordeel des onderscheids. Ja, dat is het, maar daar zit nogal wat aan vast.

Laten we beginnen met iets van eerbied te hebben voor den schrijver of de schrijfster van een behoorlijk werk.

Als een boek ook literaire waarde heeft — zooveel te beter — maar primo moet het waarde hebben voor het leven.

Als dit het geval is, wordt de waarde van zoo'n boek grooter door de letterkundige beteekenis, zelfs door de uiterlijke verschijning: door papier, druk en band.

Natuurlijk moet de critiek ook haar eischen stellen aan koper en lezer. Dit staat in verband met wat ik noemde: iets van eerbied voor een auteur. Een bibliophil is tevreden als hij de „complete verzameling” in zijn kast heeft staan, den eersten druk van een gezocht werk of den laatsten, liefst allebei. Menno ter Braak noemde dit een „Ersatz voor een postzegelverzameling.”

We hebben nu enkele jaren een boekenweek gehad

en er wordt vooral in zoo'n week propaganda gemaakt voor het hebben van een eigen bescheiden bibliotheek. Het is prachtig, vooral als de boekenliefhebber zich van zijn liefde voor het boek bewust is. Dan ontkomt hij aan het gevaar de(n) auteur te beschouwen als „leverancier van tijdverdrijf”.

Ook hiermee in verband heeft een periodiek tot taak voor te lichten. Want het menschelijk leven worstelt op het terrein der lectuur evengoed als op elk ander gebied om resultaat.

Volgens Greshoff zou de belangstelling voor den roman zich met name in Frankrijk en Engeland verplaatst hebben. De ontwikkelde leek, de geletterde lezer zou afkeerig geworden zijn van den roman. En menschen, die vroeger niet lazen, zouden er nu naar grijpen, waar ze door onderwijs en voorlichting eenigermate geschoold zijn.

Ik weet niet, of deze meening juist is, of hier niet al te spoedig een conclusie is getrokken, die pas na een nauwkeurige enquête is vast te stellen, maar het boek heeft in elk geval een bepaalden lezerskring en het succesboek trekt zelfs de aandacht van „het volk”.

Het boek is geschreven en het wordt gelezen. Nog al natuurlijk, zal men zeggen, maar dit is toch de complete historie er van: zijn ontstaan en zijn invloed.

Wilma noemde boeken-schrijven: intens het leven willen beleven met zijn licht en zijn schaduw. „Het is zwijgen, als men zou willen spreken en spreken, als men zou willen zwijgen. Het is den moed hebben jarenlang te laten sluimeren wat eens als een schoon gezicht tot ons overboog en zich glimlachend in ons wezen verschool, zóó diep verschool, dat het dood en begraven schijnt, om nooit weer te verrijzen. Zulk een slapend gezicht kunstmatig tot den dag wekken zou beteekenen, het voor zijn oogen te zien sterven, zoodra het volle licht er op schijnt.

„Alleen God wekt.”

„Boeken-schrijven is ook vertwijfelen aan zichzelf, als het gezicht plotseling wijkt, terwijl we bezig zijn het een vorm te geven, zóó, dat de menschen, die buiten de deur van onze woning op ons wachten, kunnen zien, wat wij zagen. Het is gehoorzamen over de heele linie.”

Ik heb deze karakteriseering van het auteursleven geciteerd om aan te toonen, hoe klaar deze schrijfster van naam zich haar machteloosheid en haar kracht bewust is. Maar hier zijn we op hooger plan dan op dat van het behoorlijke boek.

Wilma heeft het hier over het kunstwerk, dat ontstaat door innerlijke ontroering.

Kloos heeft kunst genoemd „de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie”, de formule, waarvan Frans van Oldenburg Ermke zei, dat ze minstens zeven-honderd-zeven-en-zeventig maal is aangehaald. Zoo is het inderdaad. En zoo werd ze een cliché. Maar goed beschouwd is het toch, zooals Kloos het schreef. Is het zoo ook altijd geweest. De „formule” geldt gelukkig niet alleen de tachtigers. En als Frans van Oldenburg zegt, dat deze dichters „Vondel” waren in den tijd van „Ten Kate”, dan klinkt dit heel expressief, al zou ik Ten Kate willen vervangen door een anderen naam. In elken tijd geldt Kloos' woord iederen wezenlijken kunstenaar. Van Oldenburg schreef het geciteerde in een boekje over Van Deyssel, dien hij noemt „den meester van ons proza”. En hij schreef over hem op verdienstelijke wijze. Terecht noemt hij de twee perioden in den ontwikkelingsgang van den beroemden prozaschrijver: de periode der jeugd en die der bezonnen bezonnenheid. Van Deyssel heeft in dit tweede tijdperk zijn critischen arbeid niet meer beperkt tot het boek als

geheel, maar heeft de details gekeurd aan de kunstprincipiën, die hij beleet. Jan Engelman vergist zich, als hij meent, dat Van Deyssel een leven lang zijn instrument gestemd heeft. Misschien heeft hij het in zijn eerste periode wel te weinig gedaan; had hij toen meer moeten zoeken naar de spanning, die de juiste toon vereischte.

Er is over den zeventigjarige veel geschreven. De man is genoemd een „krater van hartstocht”. Dit is beeldspraak, en beeldspraak, die ieder begrijpt.

Duidelijker dan die andere, die den voornamen prozaïst dus typeerde:

„Aan welke vrucht doet hij denken? Aan een groote aardbei in wintertijd, in watten verpakt.”

„Aan welk dier? Aan een paard met hoogen gang.”

„Aan welke bloem? Een grootbloemige orchidee.”

Het zou een mooie opgave zijn, op deze manier allerlei auteurs te laten karakteriseeren.

Maar waarom gedacht werd aan een grootbloemige orchidee, begrijp ik toch niet goed. Grootbloemig, nu ja — maar dan kan ik ook wel denken aan een zonnebloem of dahlia of margriet.

En misschien denkt een ander bij het lezen van de oude critieken van Van Deyssel aan brandnetels en niet aan orchideeën, en aan kerrysoep in plaats van aan groote aardbeien in watten verpakt, en aan een olifant, die boomen uit den grond trekt in plaats van aan een paard.

Ik schrijf nog over de laatste zinnen van het hierboven aangehaalde boekje, omdat ze het diepst dringen in het wezen van Van Deyssels werk.

„Gaarne hebben we geluisterd naar de muziek voor

de ziel, welke zijn proza op vele plaatsen hooren doet. Doch we betreuden en betreuren het, dat zijn liefde en jubiliaties slechts uitgingen naar het woord, dat eens vergeten wordt, en naar het leven, dat eens sterven moet . . .”

Hier wordt gezinspeeld op de waarde van het boek voor het leven, een waarde, die de grens van den tijd overschrijdt.

A. L. v. H.

DE VRIEND DER GEZONDHEID

Galsteenziekte. — Wie hieraan lijdt, doet goed vette en zwaar verteerbare spijzen te vermijden en geregeld radijs of ramen as te eten. Er bestaat zelfs een preparaat, van ramen as vervaardigd, *rettax* geheeten, waarvan driemaal per dag een eetlepel wordt ingenomen, dat in vele gevallen de menschen van hun kwaal heeft afgeholpen.

Zeer belangrijk zijn de hygiënische regels voor lijdens aan deze ziekte. Wij noemen als de voornaamste:

1. Eet nooit na een opwinding of een hevige gemoedsaandoening, wacht met eten tot de opwinding is gezakt.
2. Eet nooit te veel opeens, kleine maaltijden, vaak herhaald, zijn te verkiezen.
3. Kauw alle spijzen zorgvuldig.
4. Vermijd koude dranken en spijzen, koolzuurhoudende dranken en oprisping veroorzakende spijzen, zooals koolsoorten.
5. Rust na den hoofdmaaltijd een half uur lang in uitgestrekte houding.
6. Neem elke week 1 à 2 warme kuipbaden.
7. Vermijd sterke afkoeling, vooral van de voeten en draag overdag een wollen lijfband.

Dr J. V

Naar een schilderij van Simon de Vlieger.

SCHEVENINGEN IN OUDE TIJDEN.

REVUE

II

ER IS EEN BOEKJE VAN ANTON VAN DUINKERKEN verschenen: *Twintig Tijdgenooten*. Het becritiseert: Nederlandsch proza na 1930. Wat leven we toch snel! De tijd van de tachtigers ligt al een halve eeuw achter ons. De na-oorlogsche auteurs waren die van omstreeks 1920. Men noemde ze ook de twintigers en wie ze kon waardeeren, was „bij.” 't Was voor kort nog het spiksplinternieuwste. En nu zouden we haast van de dertigers kunnen spreken en de criticus mag probeeren enkele gemeenschappelijke kenmerken te ontdekken. Dan is hij er.

Anton van Duinkerken, een strijdbaar held in het Katholieke kamp, een veelschrijver, maar iemand, die, hoe jong ook nog, doorkneet is in de historie onzer letterkunde, een stylist bovendien, die dus in elk opzicht recht van meespreken heeft, geeft in het genoemde boek zijn zeer persoonlijke meening over de dichters en prozaschrijvers van onzen eigen tijd. Ook over de critici, zoodat zijn opstellen doen denken aan een tijdschrift, dat in 1806 verscheen onder den naam: *De Recensent, ook der Recensenten*. Het had veel invloed, vooral toen Dr Tydeman het redigeerde. Al besprak hij eer wetenschappelijke dan letterkundige werken, hij heeft toch op de critiek contrôle geoeffend. De heeren, die zich tot beoordeelen van hun naaste zetten, werden later op hun beurt „onderzocht.”

Anton van Duinkerken zal het mij niet kwalijk nemen, dat ik zijn arbeid als recensent der recensenten naast die der periodiek van 1806 plaats; zelf zet hij tijdgenooten in hun colbertje en zonder hoed of pet naast de hooggehoede en langgejaste en benauwd-geboorde negentiende- en andere eeuwers.

Maar hij moet het nu niet te bont gaan maken. Als hij „eenvoudige rechtvaardigheid” betrachten wil tegenover de oud-vaders, hij ga zijn gang — Kloos is hem er in voorgestaan; maar als hij Mr Rhijnvis Feith gaat oppoetsen en een monument voor hem gaat bouwen, dan — nu ja — komt wezenlijk de glimlach, waarvan hij zegt, dat de grootheid er niet tegen bestand is. „Wie Feith verdedigen wil, heeft nog steeds met den glimlach te maken, dat allergevaarlijkste wapen, dat eenmaal gebruikt door de intelligentie, zich renteloos laat leenen aan de domheid.”

't Is werkelijk alleraardigst gezegd, 't heeft zelfs iets schrikbaarjagends als niemand minder dan Van Duinkerken zich in postuur zet met een: „Als je aan Feith komt, kom je aan „mijn” — maar het pleidooi voor „zonderlinge zielen” heeft ook zijn grens.

Ik begrijp niet, waarom hij Feith wil verdedigen; wie valt er den auteur van *Ferdinand en Constantia* toch in vredesnaam nog aan?

Is de man miskend, niet verstaan, onderschat, voelt men zich bezwaard daarover of daaronder en kan men zoo niet blijven rondloopen op het literaire erf; vooruit, laat men dan een hoofdstukje schrijven over den auteur van maanlicht en tranen; over den berijmde-briefschrijver aan Sofie en 's mans orthodoxie prijzen; over de poëzie des ouderdoms en der graven; over de romanen, die ook vochtig aanvoelen.

Maar asjeblijft dit binnen de perken der redelijkheid. Want op deze manier moeten Jacob Zeeus en Lucas Schermer en Pieter Vlaming en Jan Baptista Wellekens en een heel alfabet van rijmers en lijmers allemaal een prijs hebben, omdat weleens goeie regeltjes poëzie onder hun productie verdwaalden.

En Tollens: hoera! hoera! riepen de menschen voor

hem in zijn tijd. Hij overwinterde toch maar bij een temperatuur van zooveel graden onder nul, vlak voor onzen bloeitijd, met onze eerste-klas-zeerobben op Nova Zembla, dat zijn bekendheid bijna evenveel aan 1819 als aan 1596 dankt. Had het oor van ons brave volk.

Maar Postmus schreef er van — en de koudwaterdouché was zeer verkwikkend — dat Tollens de lust en de liefde van het Nederlandsche volk was in zijn misschien treurigsten, dorsten en meest dooden tijd.

En daaraan zou ik Anton van Duinkerken wel willen herinneren, als hij A. Roland Holst zoo maar op hetzelfde plan zet als Feith.

Want wat kan dat schelen, „dat laatstgenoemde een geslacht verrukt heeft door den diepen, vaak geheimzinnigen klank zijner droomzware woorden!” Droomers zijn nog niet verdienstelijk, omdat ze droomers zijn. Zoomin als schrijvers, penvoerders letterkundigen zijn, omdat ze de pen kunnen hanteeren.

Ik heb „eerbied” voor den droom in de literatuur: bij Potgieter, wiens „droom en tucht” Verwey karakteriseerde in zijn bekende brochure en bij Martin Leopold in zijn diepe lyriek, maar het begint me te draaien, als ik Cecilia voor 't klavier zie in den roman? van Feith. Als die „twee groote traanen” bij elken regel, dien ze zingt, terwijl haar gezicht smachtend verlangend naar boven kijkt, „als paalen over haare kaaken rollen.”

En als Ferdinand bij de regels:

„Ziet de bleeke maan verrijzen
Als zij over de akkers klimt,
Ziet, hoe 't lange gras der graven
In haar kwijnend schijnsel glimt.”

meent te „verstikken.”

En nog meer, als ze zingt van „neergebogen wilgen,” terwijl zij „haare natte oogen” op hen vestigt, die „zinken tot op den bodem zijner ziel.”

Een vreeselijkheid voor dien tijd, toen de oogheekunde haar Donders nog niet had.

En dan meent ook de jongeling „door den grond te zinken,” wijl Cecilia als een doode van haar stoel viel.

Nou dat kan. Er waren gelukkig droppen Hofman, die hun werking perfect deden, al „raakten den gantschen avond haare oogen niet weer geheel droog.”

En nu zegt Van Duinkerken het heel goed en heel mooi van A. Roland Holst, „voor wien alle beweging is geworden tot het groot aanwaaien der eeuwige stilte van ginder over de luidheid van hier.” Den droom in zijn verhalen: *Tusschen vuur en maan* onderga ik evenwel anders dan Feiths huilerigheden. Het is juist de sfeer van zuiverheid in het werk van A. Roland Holst, die ik in het proza van Feith mis.

Omdat Feith „de harde klank verwerpt,” lijkt daarom al zijn proza dat van den fijnen kunstenaar, die over den dichter Leopold in 1926 een waardeeringsoordeel kon geven, dat tot het beste proza in onze letterkunde behoort!

Feith zou dan zijn tijdgenooten geboeid hebben „door de sfeer, die hij opriep meer dan door de handeling, die hij beschreef en zou binnen de beperking van zijn sentimentalisme het menschelijk lot beelden, dat Roland Holst alleen maar suggereert.

Ik weiger dit te gelooven.

Moet nu het woord *sfeer*, dat in onze kunstcritiek den fijnen slag heeft van zuiverheid, ook al veralgemeend worden?

Dat Feith met geen droge oogen gelezen is in dien sentimenteelerigen tijd, wil ik aannemen.

Dat Napoleon „Werthers Leiden” meenam op zijn krijgstochten, kan ik begrijpen.

Dat Feiths onnederlandsch ge-„klopstock” werd genoten — het is erg genoeg geweest — een blamage zonder meer.

Maar hoe Anton van Duinkerken, die Roland Holst heel fijn teekent, daarbij voor Feith zooveel aandacht vraagt, is mij een raadsel.

Want de overeenkomst raakt heel eventjes de oppervlakte. Gelukkig, dat hij hem tenminste „niet Nederlandsch” vindt.

Feith is voor alles imitatie van buitenlandsche romantiek, waarin het gevoelselement al direkt in zijn ontanding openbaar wordt. Geïmporteerde sentimentaliteit. Caricatuur van echte lyriek.

Je moet er dan toch maar smaak voor hebben, voor dat weë en slappe gelamenteer.

Een gezonde maag moet je niet ziek maken. Deze regel kan ook figuurlijk verstaan worden. En een maag, een wezenlijke, die leeg móet — nou, als een drankje niet helpt — dáár dan . . . Feiths Julia bijvoorbeeld.

A. L. v. H.

REVUE

III

ER WAS EENS...

Zoo beginnen de sprookjes. En alle werkwoorden van deze sprookjes staan in den verleden tijd. Dat komt, omdat die vertellingen wezenlijk gebeurd zijn.

Wie zijn schooltaalkennis nog niet vergeten is, weet dat er een onvoltooid verleden tijd bestaat. Een vreemde naam eigenlijk voor dien werkwoordelijken vorm. Maar een zeer geschikte naam als we hem in verband zien met het sprookje. Omdat dit zich herhaalt in het heden en in de toekomst.

De sprookjes zijn vol humor. We zouden bijna kunnen zeggen, dat de humor in het sprookje culmineert. Nu doet de humor lachen of schreien. In het sprookje kan de humor je zóó doen lachen, dat je er van gaat schreien. Dit is dan wel in bijzonderen zin: zich tranen lachen.

Wordt in onzen tijd de liefde tot het sprookje weer groofter?

Arthur van Schendel schreef een boek: „Herinneringen van een dommen jongen.” Het boek bevat vijftig sprookjes. Het zijn wondere vertellingen, die allemaal beginnen met: Er was eens...

Deze kunstsprookjes zijn ongelooflijk geloofwaardig. Als de auteur vertelt van een oudje van acht en tachtig, dat praatte met haar klok, moeten we hier vooral niet aan kindschheid denken. We kunnen beter zeggen, dat er in dat huisje een kind van acht en tachtig jaren woonde. En eigenlijk zijn we dan niet in de sprookjeswereld. Van Schendel vertelt ons van dit grijze kind. Van haar eenzaamheid — nee toch niet: ze was nooit alleen. Want om zeven uur ging de meid voorbij, die op de deur klopte, dat zij de melk had neergezet, om half acht kwam de bakker, om negen uur ging de post voorbij en de anderen om tien, elf, twaalf tot 's avonds toe.

En dat praten met de klok... Zij vroeg en de klok antwoordde, en de klok vroeg en zij antwoordde. Is dat sentimenteel, dat iemand met de klok praat? Het is veel eer ondanikbaar, als iemand het niet doet. Want de klok voedt het kind mee op, tot het een groot kind geworden is. De klok riep lang geleden, als het tijd was voor school. Ze groette vriendelijk toen het kind van huis ging en even vriendelijk als het na langen tijd weer thuis kwam. De wijzers draaiden maar cirkels af. De klok zei altijd „goeie morgen!” en altijd „wel te rusten!”

En dat waren nu eens geen cliché's.

Het laatste, dat een klok tegen een mensch zegt, is altijd: „wel te rusten!” Of deze wensch vervuld wordt, dat ligt niet aan de klok.

Dat oudje had er heel wat overleefd. Geen wonder, als je zoo lang blijft. Haar man dood; haar kinderen...

Dieuwertje ging al heen, toen ze net goed vier jaar was. Nog vóór ze naar school moest. Dat is ook heel duidelijk. Als je genoeg geleerd hebt, mag je van school af. En als je genoeg geleerd hebt, vóór je schooljaren, hoef je niet naar school. Genoeg is genoeg. Dat staat ook in den Bijbel. Ik bemerk, dat ik, al vertellende uit het sprookje, zelf aan 't fantaseeren ben gegaan; dat heb je met sprookjes-lezen. Nu vertel ik geen verhalen meer uit Van Schendels boek. Het is zeker geen boek voor iedereen. Het is alleen bestemd voor menschen, die sprookjes genieten kunnen. Van Schendel is al zijn leven een vluchteling geweest. Een zwerver. In zijn romans al. En in dit boek onttrekt hij zich heelemaal aan het gegeven wereldbeeld. Hij heeft behoefte om het voor eigen bewust leven te veranderen.

Hij droomt zich een andere wereld, een nieuwe, waar-

in andere wetten heerschen en andere waarden de aandacht boeien. Het besef der betrekkelijkheid is zich hier aan 't uitleven. Fijntjes wordt gespot met geld en roem. De situaties zijn vaak dom-kinderlijk. Maar de wijsheid, die er achter ligt, verklaart alles.

Men kan het ook wel anders zeggen. Een menschenleven heeft waarde, maar niet de waarde van het geld, dat er in verdiend wordt, of van den roem, die er in behaald wordt. Wij weten uit den Bijbel, dat een leven net zooveel waard is, als het waarde heeft voor God. Hij taxeert en Zijn beoordeeling is de zuivere.

In Van Schendels sprookjes wil een ziel de duisternis uit naar het licht. Door de filosofische verborgenheden heen breekt de diepste gedachte van het hart. Maar wij weten ook, dat de tooverlamp van het sprookje maar een zwak schijnsel geven kan.

De auteur is een meester-verteller. Hij duikelt in zijn boek naar en hij duikt in een onwerkelijke wereld, maar dit is toch weer het trieste — hij vindt heel diep de elementen der werkelijkheid terug, omdat hij deze in zijn vlucht zelf meenam.

Het helpt niet. De levensvragen wachten weer op antwoord, als het sprookje uit is en nog voor het uit is. En deze vragen zijn niet nieuw. We moeten vooral niet denken, dat de crisis ze deed opwerpen. Het zijn de oude problemen, die Adam en Eva al kenden, toen ze hun paradijs verlaten moesten voor de woestijn. Alle denkers aller volken aller landen hebben er mee gezeten.

„Zou 't menschedom dan vergeefs op aarde zijn geschapen?” dáár heb je het probleem aller tijden.

Het is, wat Pascal noemde de „misère de l'homme.” Het verschil met vroeger is alleen, dat het vraagstuk voor bijna iedereen reële waarde gaat krijgen.

Er was eens... Is het er nog?

Er was eens voor velen de onbezorgdheid, de welstand, de overvloed. De sprookjesweelde. Dat is voorbij. En dat komt misschien nooit meer terug. Och, maar dát is het ergste niet. En de vraag is maar, hoe wij staan tegenover wat is.

Byron meende, dat de bedwelming heilzaam was voor een mensch. Hij dacht, dat hij het wist. Van een crisis, zooals wij beleven, heeft de man nooit notie gehad; maar hij maakte zijn crisis zelf.

En nu mag de duik in het sprookje even doen vergeten, dat de S. O. S.-berichten niet uit de lucht zijn, vroeg of laat ontwaakt men toch weer uit den droom.

En het is wel een beetje zielig, dat een tijd, die het in de zakelijkheid heeft gezocht, zich nu in den droom wil verliezen. Dáárom zoo zielig, omdat men zich toch weer de werkelijkheid in-droomt.

En toch geeft een Christen het laatste woord niet aan den mensch, die de noodseinen door de wereld zendt en ook niet aan hem, die de vlucht naar den droom als een oplossing aanprijst. De Christen gelooft aan leiding. Hij aanvaardt de werkelijkheid, maar allereerst de hoogere werkelijkheid.

Toen de duizenden vergaderd waren, sprak de Heiland over de levenscrisis. En hier is de geldigheid voor de volle honderd percent. Zijn woord heeft niet de waarde van oud document, waarmee men nu oude toestanden nog kan verklaren.

Zijn woord is levende kracht voor alle eeuwen.

Laten we er aan denken, dat het ook voor onzen tijd zijn waarde heeft.

Vijf muschjes werden geprijsd op twee penningen. En niet één van deze vogeltjes was voor God vergeten.

„Vreest dan niet — gij gaat vele muschjes te boven.”

A. L. v. H.

REVUE

IV

MEN HEEFT BREDERO HERDACHT, DEN zeventiende-eeuwschen dichter, die driehonderd en vijftig jaren geleden werd geboren.

Pierre van Valkenhoff schreef over hem in het Roomsche-Katholieke tijdschrift *Roeping*: De bierbank schijnt bij hem onafscheidelijk van de schrijftafel, doch ertusschen hangt het kruis als een kompas, welks richting hij wel dikwijls verwaarloosde, doch dat hij nooit uit het oog verloor." Het is vernuftig gezegd, al valt er op den zin wel wat af te dingen. Dit is zeker: Bredero was „een dubbelhartig man, ongestadig in al zijn wegen."

Hij is eerst opgeleid tot schilder en het schijnt, dat hij in het atelier verdienstelijk werk heeft gemaakt. Jammer, dat van dit werk niets overbleef. Of misschien ook niet jammer. We kennen hem in de kunstwereld alleen als dichter. Prinsen teekent hem met de woorden: „een Hollandsche kermis. Een zee van walmende, rosse lichten en hoog in de lucht de gloed van schel witte ballons; om u heen knallen, grillig slingerend de voetzoekers."

Ja, dat is Bredero, of liever, dat is Bredero dikwijls. Deze dichter is schilder gebleven, zijn korte leven lang. En hij heeft geschilderd met wit en zwart. En dan is zwart: neen, niet het sombere, het droefgeestige, het wanhopige: Bredero met gebalde vuist tegen zichzelf, Bredero, het hoofd in de handen, radeloos, Bredero op de knieën — maar zwart is de levensjool, de dans en de lach; Bredero bij de bierbank, Bredero in de zonde, Bredero als dichter van het kwaad. Wilt ge hem zien, als hij, moe en op door zijn leven, benauwd wordt door een andere werkelijkheid, door *de* werkelijkheid:

„Het arme schepsel leeft gestadigh in zijn sterven.
Grenst aan zijn laetste nacht, gaepet na de laetste zucht,
En moet, eer hij dat denkt, het waanschijnleven derven.
Hoe magh het leven zijn, dat schichtig van ons vlucht?
De werelt fraey vermoet, hoe schoon dat zij mag schijnen,
En is niet anders dan een doolhof, een woestijn.
Een razernij, een kuil, een pijnbank om te pijnen.
Haar zotte lievers, die nog in haar kercker zijn."

Dat is het leven voor en van Bredero geweest: een razernij, een kuil, een pijnbank, een kerker. „Een ieder, die de zonde doet, is een dienstknecht der zonde," heeft de Heiland gezegd. Een slaaf. Dat is de ergste slavernij, als men de vrijheid neemt, zich uit te leven. Bredero heeft zich uitgeleefd. Zijn weerstandsvermogen werd, lichamenlijk zoowel als geestelijk, al zwakker.

Want hij is door dien doolhof des levens, door die woestijn heengezwaard, den hoed scheef, den gang onvast, de oogen droomerig-flets, den grimlach om den mond. Hij heeft het leven van zijn tijd gekend in al zijn vormen. „Amsterdammer van de straat" noemt Verwey hem. In zijn jeugd jaren woonde hij in De Nes, een der wijken van de goeode burgerij. Naast de vleeschhal, vóór 1578 de Sint Pieterskerk, stond zijn geboortehuis. Gerbrand woonde in 't hartje van het Amsterdamsche leven. Het kerkhof was de vogel-, warmoes- en wortelmarkt, waaraan de vischmarkt grensde. Boven de vleeschhal vergaderde de rederijderskamer: *In liefde bloeyende*. In deze sfeer is de jongen opgegroeid; hier is ontwaakt de liefde voor de realiteit, voor het bonte- helaas ook voor het rauwe leven.

Scherp heeft hij het waargenomen: in zijn spel *Moortje* teekent hij de markten van zijn stad. En literair bezien, zijn de teekeningen verdienstelijk. Het volksleven heeft hij bespied en nauwkeurig gebeeld, hij heeft het in woorden geschilderd. Hij liet zijn menschen praten, zooals men ze hooren kon in de Amsterdamsche buurten.

452

Maar de arme jongeling heeft zich laten meesleuren door den stroom, of als dit beeld te mooi is, hij heeft zich gewenteld in den modderpoel, al wist hij, dat hem straks zijn dwaasheid berouwen zou.

Zoo echt als zijn realisme-van-de-jool is en zoo echt als de lyriek is van zijn hunkeringen, zoo echt is ook die andere lyriek: van de troosteloosheid en de armoe, die hem martelen, omdat hij een mensch is, waarin een onverbiddelijke wet waarschuwt. Daar komt hij niet los van — die vergeet hij niet — die volgt hem op zijn weg — die vervolgt hem — die jaagt hem naar de eenzaamheid — die houdt hem den spiegel voor — die voorspelt hem het vonnis, dat wacht.

Bredero — hij is verkocht onder de zonde. En in zijn beste oogenblikken weegt hem die zonde loodzwaar. Hij voelt haar vracht, hij kan ze niet kwijt. Hij schreeuwt om barmhartigheid; hij weet het wel, hoe het is en hoe het moet. Ellendeling, die hij is. Belijden wil hij dan wel het levenskwaad; hij wil God zeggen, oprecht zeggen, hoe erg het met hem staat. Zijn verstand veroordeelt hem. Maar die wil, die wil! Die booze neigingen. Die „vuile bron van al zijn wanbedrijven."

„Wie zijn overtredingen belijdt en laat, zal barmhartigheid verkrijgen."

O, dat gelooft hij; dat gelooft hij; hij dankt er voor, dat er bij God genade wordt gevonden. Belijden en laten. Maar dat laatste: hij kan het niet. Tot hinken en zinken is hij elk oogenblik gereed.

Bredero is geen Farizeër. Hij draagt zijn leven uit op de straten. Ze kennen hem allemaal. Als Otje Dickmuyt in zijn *Spaansche Brabander* Bredero zelf is, dan hooren wij hem zeggen, dat hij „in kroegen en taveernen zijn leven miest versleten heeft." Dat zal dan ook wel de oorzaak geweest zijn, dat hij over de tong ging, toen hij in 1613 gekozen werd tot vaandrig van de schutterij. Het was een hooge onderscheiding. In hetzelfde jaar werd hij tot lid van de kamer *In liefde bloeyende*, benoemd. Een paar jaren vroeger was zijn werk daar al met succes opgevoerd en het lidmaatschap dezer vereeniging bracht hem in aanraking met mannen als Hooft en Coster. Ook met Hugo de Groot had hij reeds kennis gemaakt. Bredero had alzoog toegang tot de aanzienlijke kringen van zijn tijd. Hij had door een en ander wat van zijn leven kunnen maken, en waar we waardeering hebben voor menig letterkundig produkt, dat van hem bewaard bleef, is het des te meer te bejammeren, dat hij geen stuur had over zichzelf. Hij was als een schip zonder roer, dat dreigde stuk te kraken tegen de klippen.

Toch deed de publieke opinie hem in 1613 nog wel wat. Want toen hij merkte, dat zijn benoeming tot vaandrig niet met onverdeelde sympathie werd opgenomen, heeft hij gearzeld, om haar aan te nemen, en toen hij haar aangenomen had, er nog over gedacht zich terug te trekken. Tot deze menschen van de primaire functie zich zelf een hart onder den riem stak met de woorden:

„Recht op dijn eerlijck hoofd, al mochtet yemand laacken;
Wie kan 't Jan-alleman doch recht te passe maacken?"

In zijn *Boertigh, Amoreus en Aendachtigh Groot Lied-boeck* zijn ons bewaard gebleven de scheppingen van zijn geest. In het boertig gedeelte is zijn kunst de voortzetting van een Middeleeuwsch genre; ook de motieven vinden we in dezen ouden tijd terug.

Zijn amoureuze liederen zijn de uitingen van zijn liefdeleven, dat we uit deze leutige poëzie kunnen reconstrueeren.

Margriete, die hem inspireerde tot de beroemde twaalf sonnetten *Van de Schoonheydt, Moy Aeltje*; het weeuw-

Foto J. Doeser

MEIBOTER

tje, dat hij beminde, aan wie hij brieven schreef, waaruit blijkt, dat hij zich tegenover haar wel geneerde; Tesselschade, die hij vereerde met Platonische liefde, misschien wel om den afstand tusschen zijn zieleleven en het hare, verschillende andere meisjes, die hij later het hof maakte en ten laatste Magdalena Stockmans, met wie hij in den winter van 1617—1618 reed op de „gheveegde banen” — deze allen heeft hij bezongen, ernstig of wuft-oppervlakkig. „Verandering van spijs maackt lust en appetijt” is de schrale troost, dien hij zich zelf biedt, als hij zich Tesseltje ziet ontglippen.

Die winter in 1618 heeft hem het leven gekost, nadat hij „ongeluckigh met de slede in 't ijs gebroocken was en met de lenden in 't water geseten hadde.”

Bredero's realisme heeft den dichter een plaats gegeven in de eerste rij van die dit genre „beoefenden.” Zijn *Boeren-geselschap* is niet overtroffen.

We kunnen niet uitweiden over zijn romantische spelen, de tragi-comedies, blij-eindende treurspelen, levensbeelden waarschijnlijk, die ook weer aan de Middeleeuwen doen denken. Hij is Renaissance-dichter geweest; we zouden zelfs kunnen zeggen, dat hij een der meest echte is geweest, in zooverre het streng-persoonlijke, het vrije en eigene zich in zijn werk vertoont als in geen ander.

In het romantisch spel *Stommen Ridder* trekken de aandacht het mooie natuurliedje:

„Het Zonnetje steekt zijn hoofen op
En bestraalt der Bergen top
Met zijn lichjens.....”

en dat andere:

„Wie boven al zijn Godt bemindt,
Zijn Godt in alle dinghen vindt;
Wie yet meer wil verkiesen,
Sal Godt in al verliesen.

Min ick een mensch, dat seeker is,
Dat hy my mint, 't is ongewis:
Dus wil ick Godt mijn leven,
Mijn ziel en alles geven.

Want Godt is trouw, die trouw oock hout,
Maar die hem op een mensch betrouwt,
Vertrouwt hem oock den looghen,
En is vervloect bedroghen.

Want alles wat men zichtbaar siet,
Dat is een zichtb're groote niet,
Daar niet is op te bouwen:
Maar Godt is te vertrouwen.”

Hier hooren we den anderen Bredero, evenals in het *Gebedt*:

„O Schep — Heer, mij tot Dij bekeert!
Ik bid, dat Gij mij bidden leert.
Oock sterven en wel leven;
Eer dat mijn jaeren rollen af
En mij de doodt het stinkend graf
Zal tot een prooye geven.

Gelijck het lijf hier heeft van nood
Huis, kleeding, wijn, water en brood:
Zoo heeft de ziel van noode
Gezond geloof, verlicht verstand;
O Heer, Uw geest, Uw woord, Uw hand
Die trekt ons uit den doode.

Bredero's kluchten zijn terecht vermaard. Een komische historie wordt levendig gedramatiseerd in de *Klucht van de koe*, waarin het vermakelijk geval, dat een gauwdief een koe steelt en den eigenaar het beest laat verkoopen en het geld hem laat afdragen.

Maar vooral is het de *Spaansche Brabander*, die den dichter heeft beroemd gemaakt.

Het blijspel, dat geen blijspel is.

Bredero zelf mocht gemeend hebben, dat hij een tendenz-spiel schreef op de spreuk: „Al siet men de luy, men kensse niet,” tenminste een spel, waarin de kwade praktijken van bankroetiërs worden gehekel, zijn opmerking, dat hij het maakte, „om ontslaghen te zijn van zijne belemmeringen en aardsche moeyelykheden” leidt ons dichter bij het wezen van dit kunstwerk. Die zielige Jerolimo, de opgeblazen pronker naast Robbeknol, de nuchtere Hollander — twee scherp geteekende typen — leven in een wereld van schijn en triestigheid, harmonieeren met deze omgeving en vormen er mee een eenheid, die de kleinheid en grofheid en geraffineerdheid van menschengroepen en groepjes fel doet uitkomen.

Want er is eenheid in dit spel, al schijnt het uit losse fragmenten te bestaan.

Ieder heeft zijn eigen plaats in de groep: Gierige Geeraert, de zwervers, de doodgraver, de knikkerende jongens, maar door al het gejoel en gekakel en gescheld, en bij al dat schijnvertoon, bij het gewriemel om en gejaag naar wat de mensch ziet als zijn geluk, snerpt de klacht over de kortstondigheid des levens, roept de menschenziel haar vrees, haar angst voor den dood. Het is het contrast van leven met dood, dat hier schrijnt. Het is de oude waarheid, dat er niets is op aarde, waarin de mensch kan rusten. De dood waarschuwt in zijn sombere verschijning te midden van het straatrumoer.

Armzalig is hier de hebzucht en de pronkerij, de begeerte naar het vergankelijke.

Het onvermijdelijke dringt zich op aan de ziel. En de dichter, die het wereldleed kent en die weet, dat het zich niet weglachen en wegpotten laat, laat hier in levendig tooneel de groote ellende aanschouwen, waarin de mensch omkomt, die zich vergaapt aan den schijn.

Een Spaansche roman gaf hem de intrige. Maar de eigenlijke stof, die hij verwerkte, schonk hem het leven.

„t Kan verkeerren, was zijn lijfspreuk.

Hij heeft de waarheid ervan smartelijk ondervonden. En zijn leven was al te vaak illustratie van zijn eigen woorden:

„O redelijcke Beesjes dwaas
Het onvernuftich vee helaas!
Is veel nijver en veel stijver
In den ijver tot Gods lof
Als de mensch van 't beste stof.” A. L. v. H.

DE VRIEND DER GEZONDHEID

Rugpijn. — Deze kan verschillende oorzaken hebben, o.a. reumatiek, zenuwaandoening, zwakte der rugspieren, haemorrhoiden, ribbevlies-, nier- en ruggemergsaandoeningen. In langdurige gevallen van rugpijn is derhalve een geneeskundig onderzoek noodig om de oorzaak vast te stellen, wat vooral bij vrouwen is vereischt, daar bij deze de oorzaak soms dieper ligt dan men gewoonlijk denkt. Tal van huismiddelen worden tegen rugpijn aanbevolen. Er zijn ook goede bij, b.v. een *heete azijn-water-wassching*. Deze wordt op de volgende wijze toegepast. Men neemt *heet* water, waaraan een flinke scheut *azijn* is toegevoegd (men kan echter ook in 1 Liter *heet* water een eetlepel *azijnzuur* mengen), en wast daarmee den *rug*, liefst 's avonds, met een groote spons, steeds *van boven naar beneden* strijkend, tot de huid *flink rood* wordt. Daarna wordt goed afgedroogd en gaat de patiënt te bed. Het goede gevolg is soms reeds na enkele toepassingen te bespeuren, in andere gevallen moet men er langer mee doorgaan.

Berust de rugpijn op *rheumatischen* grondslag, dan is van aanwending der zoogenaamde *salicyl-terpentijnzalf* goed resultaat te verwachten. Met deze zalf worden de pijnlijke plekken 2 maal per dag flink ingewreven en daarna met wol of een flanelle lap bedekt.

Dr J. V.

REVUE

v

BARTJE ¹⁾ VAN ANNE DE VRIES IS EEN kinderroman. Hij is niet de eerste in onze literatuur en zeker niet de eerste-de-beste. De kinderroman is een product van den nieuwen tijd. Zijn ontstaan en bestaan zal wel verband houden met de verdieping der studie van de kinderziel, met wat men met een vakterm genoemd heeft: de experimenteele kinderpsychologie. We kennen „Boefje” van Brusse, „Droomkoninkje” van Heyermans, „Jaapje” van Van Looy, „Merijntje” van De Jong, allemaal boeken voor groo-teren over kinderen. Er bestaat ook een „Bartje,” een Vlaamsch boekje van Juliaan Terstraets, dat ons het wezen en den groei eener kinderziel tracht te doen kennen. Mevrouw Boudier—Bakker gaf in haar bekenden en terecht geprezen schetsenbundel „Kinderen,” de teekening van het kinderleven, ook die van het groote kind. Top Naeff schreef haar „Schoolidyllen,” een echt meisjesboek en nog andere verhalen, waarin het oudere kind de aandacht boeit.

De vaardige pen van Cissy van Marxveld gaf eveneens het boek van en voor het groote kind. „Stans van de vijfjarige” door Diet Kramer is één van de beste jeugdboeken der laatste jaren. Voor kinderen schreef o.m. Van de Hulst zijn voortreffelijk werk en iedereen kent Jaap Holm, Niek, Gerdientje en Rosemarijntje, om maar niet meer te noemen: levensechte kleine menschen. Zoodat we kunnen constateeren, dat het kind in den laatsten tijd wel is waargenomen en verfilmd. Want het boek, dat het kind uitbeeldt, moet uiteraard een reeks levensacties geven in opvolgende gebeurtenissen. Niet alleen, omdat het kind zelf een bewogen leven heeft, maar doordat zijn aandacht ook verspringt, een karakteristiek verschijnsel, misschien ook een reactie op de hooge eischen, die de school stelt aan zijn concentratievermogen.

„Bartje” heeft dus wel gezelschap — staat er niet als een eenling tusschen de romans, waarin de groote menschen zoo vaak hun spelletjes spelen.

„Bartje” is beoordeeld door deskundigen, die met gezag kunnen spreken over het beeldende boek. De radio heeft het werk geprezen en de recensies hebben het geroemd als één der beste, die verschenen zijn. Men wil er zelfs alle Merijntjes voor missen en alle Droomkoninkjes er bij. De veelbelovende auteur heeft eer van zijn werk. En hij verdient den lof. Want „Bartje” is literatuur. Het is een verfrissching dit boek te lezen, omdat het geheel gedragen wordt door de waarheid en op zijn beurt de waarheid zelf draagt.

Compositie, stijl, teekening van het reële leven, gesprekvorm, het is alles in orde. Het beantwoordt aan hooge eischen. Het is daarom als literair werk verantwoord.

Bartje is een wezenlijk kind, dat den ontwikkelingsgang van pork tot schooljoch meemaakt en dat als groot kind straks zijn wereld ingaat. Deze ontwikkelingsgang wordt verklaard door de omstandigheden.

Het gaat altijd om Bartje en als Bartje bij vader is of bij moeder, bij Gert of bij Arie of Lammechien, bij Cor of Opoe Tjobbe, bij wien of wie ook, Bartje staat in 't volle licht.

Deze kinderroman nadert wel heel dicht de humoristisch-realistische literatuur, zooals Dickens die schreef, zonder het sensationeele, dat we bij dezen auteur dikwijls vinden. Hij is meer gemoedelijk-sober,

¹⁾ Uitgave van G. F. Callenbach, Nijkerk.

maar we merken wel, dat Anne de Vries het leven scherp heeft waargenomen en dat hij het scherp kan teekenen. En vooral, dat hij het kind begrijpt, ook in zijn critiek op de groote menschen. Er zijn deelen, die bijzonder goed geslaagd zijn.

Bartjes broer, Arie, de stotteraar, met zijn verdriet, zijn gevoel van minderwaardigheid vanwege zijn spraakgebrek en met zijn naieve vreugd, als hij meent dit gebrek overwonnen te hebben. — Lammechien, de zuster, die het juffie speelt als ze uit haar dienst thuis komt op den vrijen avond, met haar stereotiep: Laat mij maar loopen! en als ze in de keuken van haar mevrouw aan Bartje den indruk geeft, dat zij ook wat in de melk te brokkelen heeft, en dezelfde Lammechien aan 't eind van het verhaal, als ze voor goed thuis is gekomen, en ondanks haar toestand door de tweede moeder wordt beschermd.

Sikko, het boerenzoontje, dat zich voelt tegenover de arbeiderskinderen en dat jaloezie en wraakgevoelens opwekt door zijn gevoeden standtrots — de meester, die zich blameert door den Bijbel te citeeren bij alle mogelijke schoolvoorvalletjes, een praatjesmaker, dien je graag op z'n nummer zou zetten.

Opoe Tjobbe, die zulke vrome vragen kon doen aan kinderen, waarvan ze een beetje gingen blozen, maar die de liefde der kinderen wist te winnen en die van de groo-teren eveneens.

Wapse, de boer, die een vader beweegt zijn kinderen van de school te halen, omdat hij, het bestuurslid van een andere school (een griffermeerde nogal), den hoofdmeester beloofd heeft, het benauwende leerlingen-aantal wat op te voeren — en nog zooveel andere figuren komen allemaal zuiver uit in het verhaal. Er schijnen daar in 't Noorden praktijken te bestaan, die allesbehalve door den beugel kunnen. Op 't eerste gezicht lijkt het wat overdreven voorgesteld, maar bij onderzoek bleek me, dat de auteur hier inderdaad de werkelijkheid beschreef. En zijn critische stand tegenover deze werkelijkheid maakt het boek waar.

Ook is uitnemend weergegeven de projectie van het Bijbelverhaal op de omgeving van het kind. De geschiedenis van den verloren zoon is voor Bartje in Drente gebeurd en die ondeugende jongen vertrok met „het deel des goeds, dat het toekwam,” naar Assen. Volkomen in overeenstemming met de waarheid. Zóó ziet het kind vaak het verhaal: het is voor hem de wezenlijkheid vlak bij de plaatsen, waar het leeft.

Fijne humor sprankelt door de zinnen.

„Bartje krijgt slaap in zijn rechterbeen, daar wordt hij wakker van.”

„Bartje heeft het toch niet zoo mis gehad; het lijkt (na de begrafenis van zijn moeder) of de dood begraven is.”

Het is wel een droef gebeuren, als vader aangeschoten thuiskomt, laat in den avond, na een hevig onweer. Hij komt van de herberg, waar beslist is, dat ze kunnen blijven wonen. Vaders houding bij de thuiskomst is komisch-tragisch beschreven.

Ook die Cor is zoo goed geteekend, Lammechiens vrijer, die wel aan haar vader vast werk kan bezorgen. 't Blijkt grootspraak, die niets om 't lijf heeft, en de gevolgen er van zijn erg genoeg, want daardoor komt de familie in de Langejammer te wonen, een buurt, die men 't allerlaatst zou kiezen.

Ik kan op verschillende onderdeelen niet breed ingaan, maar wil toch nog een paar critische opmerkingen maken.

Eerst deze, dat de auteur, bewust of onbewust, te veel

Vele bloemekens der dalen
Oopen zich voor de uchtendstralen.
Eéne volgt de zon altijd,
Laat de zonnebloem u leeren:
Hoor niet enkel 't woord des Heeren,
Zorg, dat gij gehoorzaam zijt.

de leiding heeft bij Bartjes denken en spreken. Daardoor krijgt Bartje iets eigenwijs en soms iets onnatuurlijks. Het is dan niet meer het kind, maar het kind, gecorrigeerd door den schrijver, soms zelfs zijn spreek-trompet.

Zoo b.v. als Bartje denkt over het vloeken en aan zijn gedachte voortspint tot er een complex ontstaat, dat ik me moeilijk in den kindergeest denken kan. Dan mengt zich de gedachte van den auteur met die van het kind. De conclusie is dan ook onkinderlijk: „Da's gek, vloeken is slecht en toch moet je voor vader eerbied hebben als hij het doet. Het klinkt zoo geweldig als een onweer.”

Dat Bartje zegt: „Ik ben zoo moe als een hond. En morgen is 't weer vroeg dag” kan er mee door, omdat dit citaat is. Stereotiepe volksuitdrukkingen, vaak echt humoristische, worden dikwijls door de kinderen van de ouders overgenomen en geven dan aan de spreektaal hun typisch effect.

„Doe zo als ie zeggen, dan lieg je niet.”

„As is verbrande turf. As komt bij de molen te pas.”

„Alles met mate, zee de koopman en toen sloeg hij zijn wief met de ellestok.”

Ook, als Bartje de natuur ziet en de schrijver haar dan teekent, laat hij Bartje niet met eigen oogen kijken, een fout, die hetzelfde karakter heeft als die andere, die de taal raakt.

Het is mooi gezegd: „De oneindigheid is ook in de oogen van het popje,” maar al zegt Bartje dit niet, omdat hij het niet kan, de auteur helpt een handje om hem iets dergelijks te doen denken. Ik geloof, dat hier het kind losgelaten is en de fijne pen van Anne de Vries zich laat gaan. Ook de toekomstdroom van Bartje lijkt me te onwerkelijk, als hij dien ontwikkelt uit de gedachte(?): „Het leven draait om jou. Het leven moet je dienen.”

De taal van het boek is een mengsel van algemeen beschaafd en dialect, en het komt me voor, dat de schrijver, die toch het dialect goed kent, nogal eens de klanken van dit laatste heeft vervangen door die der algemeene taal, ook als 't niet mocht.

Een jeugdboek is Bartje niet. 't Is voor ouderen. Als de schrijver het ook voor de rijpere jeugd had willen bestemmen, had hij sommige deelen weg moeten laten. Dit had best gekund, zonder schade voor 't geheel.

Er is in 't algemeen plaats voor de vraag, of tegenwoordig niet te veel wordt geofferd aan de realiteit. Men reikt een boek aan het publiek en al stoot het nu niet bepaald, zou toch door te verzwijgen, wat in het leven geen onderwerp voor elk gesprek kan zijn, al een grootere levenskring bereikt worden. En ik geloof, dat de waarde voor het leven zelf er bij winnen kan.

A. L. v. H.

GEDACHTE

Wanneer er sprake is van waarheid spreken, behooren wij zonder twijfel tot hen, die het voor het recht van de waarheid opnemen. Maar zegt iemand ons de waarheid in betrekking tot ons verkeerd gedrag, dan wijzen wij zulk een woord licht af, misschien zelfs met verontwaardiging of boosheid. En dan eerst blijkt of wij werkelijk de waarheid liefhebben en ons verblijden over haar zegepraal. Vooral bedroevend is, als wij ons geroepen voelen anderen, die op een verkeerden weg zijn, de waarheid te zeggen, verwachtende, dat zij zich gewillig aan ons vermaan zullen onderwerpen, terwijl wij onszelf in een overeenkomstig geval ontoegankelijk betoonen. De Heer geve ons allen meer liefde voor de waarheid, ook als zij als een fel licht dingen in ons hart en leven openbaart, die verkeerd zijn. Alleen door middel van de waarheid, zooals wij haar bezitten in Gods Woord, kunnen wij geheiligd worden. Hoe meer de waarheid de overwinning op ons behaalt, des te gelukkiger zijn wij en te eerder zullen wij anderen tot een licht zijn.

TER BEVORDERING VAN BIJBELKENNIS

MUUR - SLANG

Wie een muur doorbreekt, een slang zal hem bijten.

Prediker 10 : 8.

DE MUREN IN PALESTINA WAREN IN DEN REGEL niet van zulk een hechte constructie, als wij die kennen.

De muren van de gewone boerenwoningen waren niet zelden slechts van kleiklumpen opgetrokken. Het was zeer wel mogelijk, met een scherp voorwerp door zulk een muur heen te snijden, den muur te doorgraven.

Daarnaast had men muren van rotsblokken opgetrokken. Zulke vond men bij de huizen, maar gaarne had men die ook bij de muren om de wijngaarden.

Bij die muren gebruikte men geen bindmiddel. De steenen werden slechts op elkaar gestapeld, en dan liefst zoo los, dat zij bij de minste aanraking naar beneden stortten.

Wie zulk een muur over wilde klimmen, liep alle kans, door de steenen bedolven te worden; in ieder geval verraadde het lawaai van de neerstortende steenmassa zijn aanwezigheid.

In zulke muren bleven overal gaten en holen open, een zeer geliefde verblijfplaats voor allerlei slangen.

Wie begon met zulk een muur weg te breken, moest rekening houden met de aanwezigheid, in verborgen hoeken, van dit boos geierte.

MET DE CHRISTEN-STUDENTEN IN BAZEL

DE EERSTE DAGEN VAN SEPTEMBER riepen de Wereld Federatie van Christen Studenten Vereenigingen en de Internationale Zendingraad in Bazel een Studenten Zendingconferentie bijeen. Ruim driehonderd studenten en andere belangstellenden uit 27 landen gaven aan den oproep gehoor.

Het was een verblijdende aanblik, op den historischen bodem van den Münsterhof, waar eenmaal het Concilie van Bazel vergaderde en dat sindsdien een centrum van Zwitsersch Protestantisme is geweest, zooveel vertegenwoordigers van verschillende volken, rassen en talen verzameld te zien. En bijzonder verheugend was het, dat al deze studeerende menschen uit alle werelddelen waren bijeengekomen om te spreken over de Zending.

Er heeft tusschen de Christen Studenten Beweging en de Zending altijd een nauw verband bestaan. De oorsprong van de Wereld Federatie, waaraan voor altijd de naam van Dr John Mott is verbonden, is feitelijk terug te voeren tot de „Student Volunteer Movement for Foreign Missions,” de vrijwilligers Zendingsbeweging, die sedert 1886 reeds ver over de tienduizend leden naar het Zendingveld heeft uitgezonden.

Het mag dan ook in zekeren zin merkwaardig heeten, dat een Studenten Zendingconferentie als deze nooit gehouden was, en dat het nu feitelijk de eerste maal was, dat de academische jeugd in een speciale conferentie voor de actueele Zendingproblemen werd gesteld.

Juist in dezen tijd was dit bijzonder noodig. De romantische periode in de Zending is voorgoed voorbij. Op velerlei gebied wordt thans een bittere strijd gestreden.

Zending is thans niet meer eenvoudig het brengen van het Evangelie naar heidensche volken. Zending is